

czym oraz pionierską edycję źródeł z dziejów wychowania rodzinnego.

Kierownik Katedry prowadzi seminarium doktorskie poświęcone dziejom starożytnego Rzymu oraz wychowaniu w starożytności rzymskiej i średniowieczu.

W latach 1977 - 1994 przygotowano ponad 300 prac magisterskich z historii wychowania. Przy Katedrze działa Studenckie Koło Historyków Wychowania, a prace jego uczestników, systematycznie, w liczbie już kilkunastu, publikowano w trzech kolejnych „Biuletynach Stu-

denckich Kół Naukowych WSP”, redagowanych przez J. Jundziłła.

Przedstawiając dorobek naszej dyscypliny w ośrodku bydgoskim, należy dodać, iż badania z zakresu historii wychowania w WSP prowadzone są nie tylko w Katedrze Historii Wychowania lecz także przez pracowników Instytutu Historii Wydziału Humanistycznego, przede wszystkim prof. Mariana Pawłaka, ks. prof. Michała Grzybowskiego i dr Bożenę Stawoską-Jundziłł.

Krzysztof Jakubiak

Materiały źródłowe do badań nad szkolnictwem w Litewskim Państwowym Archiwum Akt Nowych w Wilnie

Należy wyrazić wielką radość i podziękowanie prof. hab. Marii Kocójowej za opracowanie z zespołem współpracowników i przygotowanie do druku *Przewodnika po zbiorach rękopisów w Wilnie*, (Kraków 1993).

Jest to pierwszy przewodnik wydany po 1945 r., który zawiera przegląd zawartości archiwów w Wilnie: Biblioteki Uniwersytetu Wileńskiego, Biblioteki Litewskiej Akademii Nauk, Litewskiej Biblioteki Narodowej, Litewskiego Państwowego Archiwum Historycznego oraz Litewskiego Państwowego Archiwum Akt Nowych. Przejrzysty układ treści *Przewodnika*, który prezentuje bogate zbiory wymienionych powyżej archiwów wspomaga w znacznej mierze kwerendę archiwalną i umożliwia szybkie dotarcie do poszukiwanych źródeł.

Mnie, historyka oświaty najbardziej zainteresowały w *Przewodniku* te pozycje, które odnoszą się do problematyki szkolnictwa, przede wszystkim średniego (lata 1918 - 1939) i które znajdują się w Litewskim Państwowym Archiwum Akt Nowych (p. poz. 1504 - 1561 w *Przewodniku*).

Korzystając z okazji chciałabym uzupełnić znajdujące się w *Przewodniku* informacje na temat szkół Okręgu Szkolnego Wileńskiego, gdyż kilkakrotnie już korzystałam z tych materiałów. Niestety nie będą to pełne informacje ponieważ dobór materiałów podyktowany był moimi, konkretnymi zainteresowaniami naukowymi.

W zbiorze Kuratorium Okręgu Szkolnego Wileńskiego – F.172, op. 1 (przyjmuję w dalszej części oznaczenia wileńskie), poz. 1502 *Przewodnika*, odnotowałam ponad 7600 ponumerowanych teczek zawierających m. in. dokumenty szkół powszechnych (nr 21 - 43). Pozostając przy zespole Kuratorium Okręgu Szkolnego Wileńskiego chciałabym zwrócić uwagę przede wszystkim na szkoły średnie: gimnazja i seminaria nauczycielskie. Wśród materiałów szkół wymieniałabym przede wszystkim księgi protokołów Rady Pedagogicznej, korespondencję szkół z władzami oświatowymi, sprawozdania z działalności szkół, wykazy uczniów oraz akta personalne nauczycieli. W zespole 172 znajdują się m. in. dokumenty szkół średnich wileńskich, jak: gimnazjów im. E. Orzeszkowej (nr 147, nr 157), im. Zygmunta Augusta (148, 7637), im. Lelewela (149, 159, 7628), im. Wł. Jagiełły (150) oraz im. J. Śniadeckiego w Oszmianie (153), w Dziśnie (164, 7633, 7634), św. Kazimierza w Nowej Wilejce (152, 161), w Baranowiczach (7657), im. Chodkiewicza w Lidzie (7656), im. Mickiewicza w Nowogródku (7658), Matematyczne Gimnazjum Koedukacyjne im. Kościuszki w Słonimie (7654), im. Syrokomli w Nieświeżu (7638), im. Piłsudskiego w Świącianach (166).

Można wskazywać również w omawianym zespole (172) na znaczny zbiór dokumentów dotyczących seminariów nauczycielskich, m. in. w Wilnie (nr 139, 140, 168, 188, 361),

w Nieświeżu (7645, 7661), w Szczuczynie Lidzkim (7659), w Słonimie (7660).

Ponadto można wymienić zebrane akta szkół średnich dla mniejszości narodowych i wyznaniowych, jak: białoruskiego gimnazjum w Radoszkowiczach (146), białoruskiego gimnazjum w Wilnie (672), gimnazjum białorusko-rosyjskiego w Nowogródku (7635), gimnazjum rosyjskiego w Wilnie (163, 576), w Dziśnie (164), gimnazjów żydowskich: Zrzeszenia Nauczycieli (557, 566, 567), Stowarzyszenia Pedagogów (569).

Dokumenty poszczególnych szkół znajdują się również w odrębnie numerowanych zbiorach. I tak: Państwowe Gimnazjum im. J. Lelewela 7.X.1915-1938, F.184 (p. poz. 1505 *Przewodnik*), op. 1 (1915-1937), zawiera m. in. okólniki (teczki nr 7-8), protokoły posiedzeń Rady Pedagogicznej (14, 54-55), księgi protokołów Rady Pedagogicznej (60, 78, 103, 122, 206). Natomiast op.2 (1919-1938) stanowią m. in. akta osobowe nauczycieli gimnazjum (nr 280-386).

Państwowe Gimnazjum i Liceum im. Zygmunta Augusta w Wilnie 27. VIII. 1917-1939, F.180 (p. poz. 1506 *Przewodnik*), op. 1 (1917-1939) obejmuje m. in. protokoły Rady Pedagogicznej (6, 18, 46-47, 80-81, 129-130, 150, 163, 255, 449) oraz korespondencję w sprawach nauczycieli (21, 24, 66, 133-134).

Państwowe Gimnazjum im. T. Czackiego w Wilnie 15. IX. 1926-1934, F.182 (p. poz. 1520 *Przewodnik*). Z op. 1 wynotowałam księgi protokołów Rady Pedagogicznej z lat 1926, 1929-1930, 1932 (nr 1, 5, 8, 15).

Ze zbiorów Państwowego Gimnazjum im. św. Kazimierza w Nowej Wilejce 6. IX. 1922-1939, F.204 (p. poz. 1558 *Przewodnik*) korzystałam z korespondencji KOS, op.2 1922-1941 (nr 77, 80-82, 84-85, 93-96). W dokumentach Państwowego Gimnazjum im. A. Mickiewicza w Wilnie VIII. 1922-1940, F.178 (p. poz. 1509 *Przewodnik*) zainteresowały mnie przede wszystkim akta personalne nauczycieli, op. 1 1922-1939, nr 195-305.

Podobnie wśród źródeł Państwowego Seminarium Nauczycielskiego Męskiego im. Tomasza Zana w Wilnie 27. X. 1919-15. VI. 1936, F.219 (p. poz. 1544 *Przewodnik*), op. 1 1919-1936 wybrałam akta osobowe personele szkoły (nr 809-921). Ponadto tematykę kad-

ry pedagogicznej zawierają teczki nr 29 i 146. Teczka nr 292 zawiera korespondencję w sprawie likwidacji seminarium nauczycielskiego w Borunach (1936/37).

Wykazy nauczycieli, spisy oraz akta personalne znajdują się również w zespołach innych szkół średnich: np. Gimnazjum Humanistyczne Koedukacyjne Ety Dziecielskiej w Wilnie 19.V.1921-3.VII.1933, F.196 (p. poz. 1538 *Przewodnik*) op. 1 nr 26, 28, 62, 70, 81, 207-244; Prywatne Koedukacyjne Żydowskie Gimnazjum Chaima Wygodzkiego 4.IX.1927-1931 (p. poz. 1540 *Przewodnik* – figuruje pod nazwą Ch. Wygodzkiej), op. 1, nr 2.

Gimnazjum Koedukacyjne Towarzystwa Pedagogicznego 23.VII.1919-1939, F.202 (p. poz. 1541 *Przewodnik*, gdzie figuruje pod nazwą Gimnazjum Humanistyczne Żydowskiego Centralnego Komitetu Oświaty), op. 1, 1919-1939, nr 897-937.

Prywatne Gimnazjum Żeńskie SS Nazaretanek 3.X.1915-20.VI.1940, F.192 (p. poz. 1512 *Przewodnik*), op. 1, 1915-1940, nr 138, 140, 150, 316-317, 346-347.

Jako uzupełnienie podanych informacji w *Przewodniku* chciałabym podać nazwy zespołów (i sygnatury) tych szkół, które nie znalazły się w wymienionym opracowaniu:

- II Państwowe Gimnazjum i Liceum im. E. Plater w Grodnie 1926-1938, F.1138;
- Białoruskie gimnazjum w Klecku 1924-1931, F.207;
- Litewskie gimnazjum 1918-1939, F.212;
- Prywatne gimnazjum litewskie 1919, F.1127.

W *Przewodniku* pozycje 1532 i 1533 oznaczone są numerem zespołu 183 i słusznie ale Gimnazjum Żeńskie L. Pospielowej umieszczone jest w op. 1, natomiast Gimnazjum im. A. Puszkina – op. 2 i 2a. Z kolei pozycje 1515 i 1512 (F.187) dotyczą Wileńskiego Gimnazjum i koedukacyjnych kursów dla dorosłych. Wymienione kursy dla dorosłych zostały przekształcone w gimnazjum dla młodzieży.

Myślę, że przekazane w powyższym komunikacie fragmentaryczne informacje na temat zbiorów archiwalnych pozwolą środowisku historyków oświaty na dokładniejsze zapoznanie się ze źródłami dotyczącymi szkolnictwa polskiego i dla mniejszości narodowych w latach 1917-1940.

Stefania Walasek